

Raze de lumină în antropologia părintelui Dumitru Stăniloae

Masterand, Cella Cristescu-LOGA

Abstract: *The present paper foregrounds aspects that can be found into the anthropology of the fr. prof. Dumitru Stăniloae, one of the most prominent personalities of the XXth century. This study makes an incursion into the domain of the anthropology, highlighting some of the definitions that had been given up to the present, but drawing attention to the fact that one of the most exhaustive renderings of the intimation of the human's birth has been argumentatively pointed out by fr. prof. Dumitru Stăniloae, who alleged that there is a unequivocal connection between The Holy Trinity, the creation of the Universe and the man.*

Keywords: *Dumitru Stăniloae, anthropology, definitions, Holy Trinity, creation of the world*

Domnul Dumnezeu ne-a dat viață pentru a ne putea bucura de slava Lui, pentru a putea fi fericiți, mulțumindu-I că ne învăluie cu bunătatea Sa infinită. Dragostea Tatălui Creator este hrana sufletului nostru fără de care noianul ispitelor ar fi biruitor asupra omului, l-ar înrobi și n-ar putea scăpa decât tot prin lumina rugăciunii, prin cheia împărătească ce sfarmă ușile abisului: Crucea lui Hristos.

Însă, de la căderea în păcatul strămoșesc și până când ceasul veacurilor împărăției lumești se va opri, de nenumărate ori, firea umană îngroapă, fără de regret, cele mai pure și suave trăiri în recele mormânt al inimii pline de patimi. Păcatele ucid frumusețea trupului, îl cotropesc, îi răpesc fericirea cea adevărată, iar, în acest crunt război al simțămintelor, omul va pierde daturile Divinității...Căci e mult prea dureros să te pierzi în neantul timpului fără să poți simți căldura făcliei sfinte dinăuntru-ți, ce se va îneca printre lacrimi, în uitare

Problematica „nașterii” ființei umane a preocupat omul din imordiale timpuri. Astfel, o posibilă definiție a „științei omului”, antropologia, în „accepțiunea” „de zi cu zi”, ar fi că ea reprezintă acea ramură care se ocupă cu studiul ființei umane sub aspectele generale ale

acestui, urmărind să arate originea și constituția ființei umane, cât și rostul și finalitatea vieții sale.³⁷⁵

Fiecare sistem ideologic ce a implicat sfera umană a propus o antropologie proprie care să îl reprezinte și prin care să își afirme credința în fața celorlalte concepții existente. Prin urmare, omul a fost perceput în foarte multe feluri, multe fiind și mințile preocupate de acest subiect. Astfel, curentele filosofice s-au distins de cele politice, cele creștine de cele eretice și, nu în ultimul rând, toate între ele.

Din orice unghi ar fi privit omul, nu se poate nega faptul că acesta, atât prin constituția ființei lui, a naturii sale, cât și prin rostul său în lume, este de la început așezat pe cel mai privilegiat loc între realitățile existente pe pământ.

Dacă ar fi să definim din punct de vedere creștin antropologia, am spune că ea este învățătura despre om, întemeiată pe Revelația dumnezeiască. Însă diferența majoră dintre antropologia creștină și celelalte încercări de a contura definiția și de a stabili granițele acestei științe, este aceea că în creștinism, pentru a se putea vorbi despre om, este studiat Hristos, în timp ce în celelalte se vorbește despre om studiindu-l direct pe acesta (pe ființa umană în sine).

Deși cele trei mari ramuri ale creștinismului au ajuns, în cele din urmă, la unele diferențe în legătură cu învățătura despre om, toate îl tratează pe acesta urmând același traseu. Astfel, putem afirma că antropologia creștină urmarește trei mari teme principale: originea omului, constituția ființei umane și menirea omului.

Făcând o incursiune în istorie, se poate constata că în perioada Evului Mediu, ipostaza omului imperfect are rolul de a-l determina să devină perfect, *homo universalis*; astfel că, în epoca Umanismului, putem îndrăzni să afirmăm că raportul Eu-Dumnezeu tinde spre perfecțiune (înțelegând aici ultimul termen drept o „maximizare” în limită umană a raportului amintit). Odată cu Iluminismul, curent în care lexemul revoluție este o împlinire falsă, prin antifeudalism și anticlericism se renunță, în cea mai mare parte, la formele tradiționale de adorare. În acest context, antropologia capătă noi sensuri și dimensiuni; cu toate acestea,

³⁷⁵ „Antropologia, din punct de vedere etimologic, derivă din doi termeni grecești: *antropos*, care înseamnă *om* și *logos*, însemnând *cuvânt* sau *relatare*, *știință*. Privită din acest punct de vedere, antropologia poate fi definită ca *studiu al omului*. Dacă am depăși această viziune etimologică, am putea spune că antropologia este un conglomerat sau, mai bine zis, o configurație de direcții diferite de studiere a omului. Deseori, definițiile date antropologiei implică sintagma *ființele umane*, respectiv considerându-se că antropologia este *studiul ființelor umane*”. Achim Mihu, *Antropologia Culturală*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 13.

putem spune, fără a exagera, că o „definiție” „completă” și temeinic argumentată a antropologiei, cu citate cheie din operele Sf. Părinți, o reprezintă cea dată de părintele profesor Dumitru Stăniloae.³⁷⁶

În opera teologică a Părintelui Stăniloae învățătura despre ființa umană ocupă un loc privilegiat, fiind situată îndată după învățătura de credință despre Sfânta Treime și cea hristologică. Permanenta relaționare cu dogma trinitară, precum și cu cea hristologică constituie, în primul rând, noutatea perspectivei antropologice. Se remarcă, așadar, „neputința” părintelui profesor de a teologhisi despre Hristos, fără a face referire la om; nu poate adânci dogma Sfintei Treimi fără să reveleze valoarea persoanei umane³⁷⁷.

Antropologia ortodoxă a părintelui Stăniloae se evidențiază prin temeiul ei trinitar și cel hristologic, la care se adaugă de cele mai multe ori și cel pnevmatologic³⁷⁸. Putem considera antropologia părintelui Stăniloae ca fiind o reînnoire făcută în și prin Fiul lui Dumnezeu devenit Om. Modelul antropologic propus de părintele profesor potențează ideea că în alcătuirea ființei umane intră sufletul alături de trup³⁷⁹. Omul va

³⁷⁶ Despre chipul și activitatea părintelui profesor, vrednicul de pomenire patriarh Teoctist nota: „Timp de mai bine de șase decenii, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae a zăbovit cu râvnă la altarul școlii teologice românești, pe care a slujit-o cu dăruire și a îmbogățit-o cu lucrări de mare profunzime și originalitate, cu traduceri din Sfinții Părinți ai Bisericii și cu un număr impresionant de studii și articole în presa bisericească din țară și străinătate(...) A fost darul și binecuvântarea lui Dumnezeu pentru școala teologică românească, pentru a cărei întărire în credință a ostent o viață. Adăpându-se la izvorul predaniei Sfinților Părinți, a stăruit pentru reșezarea culturii noastre teologice în albia spiritualității practice și pe coordonatele mistice ale trăirii filocalice, dăruind Bisericii strămoșești, pentru prima dată în literatura noastră bisericească (...) cele mai importante și necesare opere ale Sfinților Părinți, a cărei operă este unanim recunoscută în însemnătatea ei de excepție”. Patriarhul Teoctist, *Un slujitor devotat al Bisericii și Teologiei Ortodoxe, un mare teolog ortodox al epocii noastre, coloană a Teologiei Ortodoxe contemporane*, în Corneliu Muha, *Religie, Clasa a XII-a. Auxiliar didactic pentru elevi*, Ed. Sf. Mina, p. 39.

³⁷⁷ Ciprian Florin Apetrei, *Teologia creației în gândirea Părintelui Dumitru Stăniloae și concepțiile cosmologice moderne*, sub îndrumarea pr. prof. univ. dr. Ioan Ică, Cluj-Napoca, 2011, p. 11, disponibilă online la http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2011/teologie/apetrei_ciprian_florin_ro.pdf.

³⁷⁸ Ștefan Buchiu, *Cunoașterea apofatică în gândirea Părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Libra, București 2002, p. 117 C. F. Apetrei, *op. cit.*, p. 12.

³⁷⁹ Dumitru Stăniloae, *Teologie Dogmatică Ortodoxă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, vol. I, p. 257.

depăși ordinea materială grație sufletului său care nu poate fi coborât și redus la materie³⁸⁰.

Coordonata om-cosmos este excepțional subliniată de Părintele Stăniloae care deslușește anvergura materială, precum și pe cea de ordin spiritual a întregii creații, sensul alături de finalitatea ei fiind cuprinse în planul voinței Preasfintei Treimi și fiind legate de transcendentului necreat. Caracterul dihotomic al omului creat de către Divinitate își va afla „întregirea” în chipul dumnezeiesc care cuprinde atât trupul cât și sufletul. În această calitate a sa de chip al lui Dumnezeu, omul a fost creat să trăiască în comuniune cu Tatăl Ceresc și cu întreaga creație. În această direcție, taina omului este taina persoanei, fiindcă a fost creat după chipul lui Dumnezeu. Prin constituția lui dihotomică, omul face legătura între lume și Dumnezeu și este chemat să înainteze împreună cu creația spre cerul și pământul nou, transfigurate, ale Împărăției lui Dumnezeu³⁸¹.

Prin urmare, putem afirma cu certitudine că înțelegerea antropologică a părintelui Stăniloae este clădită pe pilonii ce susțin cugetarea dogmatică și patristică: Treimea și Întruparea. Pe fundamentul lor suntem introduși în taina Persoanei, cheie ermineutică a paradoxurilor viziunii creștine, temă ce ocupă locul central în tot parcursul teologic al Părintelui Stăniloae. Din descoperirea dumnezeiască asupra Sfintei Treimi și Întrupării decurge înțelegerea persoanei împlinite ca subiect desăvârșit al dragostei în comuniune³⁸².

Cugetarea antropologică a Părintelui Stăniloae se desfășoară în „triunghiul liturgic” al relațiilor dintre Dumnezeu, om și natură. În acest sens, viziunea patristică sintetizată de Sfântul Maxim Mărturisitorul este aprofundată de părintele Stăniloae cu un accent special pe teologia persoanei și comuniunii³⁸³.

Restaurarea firii omenești în Hristos și îndumnezeirea omului prin părtășia la comuniunea Treimică presupun, din partea ființei umane, un răspuns liber și o înaintare sinergică în taina comuniunii cu Dumnezeu. Ființa umană se deschide, așadar, prin liturghisirea sa spre lucrarea în el a Duhului Sfânt, prin acceptarea morții ca jertfă și înviere în Hristos³⁸⁴.

³⁸⁰ *Ibidem*, p. 258.

³⁸¹ C. F. Apetrei, *op. cit.*, p. 12.

³⁸² Florin Caragiu, *Antropologia iconică reflectată în opera Părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Sophia, București, 2008, p. 7.

³⁸³ *Ibidem*, p. 8.

³⁸⁴ *Ibidem*, p. 9.

Părintele Stăniloae afirmă în „Teologia Dogmatică Ortodoxă” că „după credința creștină, lumea și omul au un început și vor avea și un sfârșit”³⁸⁵. Pentru părintele profesor lumea trebuie privită între începutul și sfârșitul ei, de aceea nu poate vorbi despre început fără sfârșit, vede totul în sinteză și aceasta este una din caracteristicile gândirii sale³⁸⁶. În acest sens, referindu-se atât la motivul, cât și la scopul creației, el unește începutul și sfârșitul.

Motivul și scopul creației sunt unite în Dumnezeu. Părintele Stăniloae arată relația strictă între Dumnezeu și lume. Așa cum nu poate concepe începutul lumii fără sfârșitul ei, tot astfel nu este capabil să vadă lumea fără relația ei cu Dumnezeu, care este Cel ce garantează unitatea dintre motivul și scopul creației. Pentru el creația nu a avut loc dintr-o necesitate exterioară sau interioară a lui Dumnezeu, ci din libertatea, iubirea și bunătatea Sa³⁸⁷.

Iubirea dintre cele trei Persoane Dumnezeiești este singura explicație a creării unei alte existențe decât cea proprie Lui, plenară și necreată dinainte de veci. Dumnezeu n-ar fi Creator dacă n-ar fi bun, n-ar putea fi, dacă n-ar fi Persoană, în relație conștientă cu alte persoane, din veci. N-ar fi Creator, dacă n-ar fi Treime, dar și lumea n-ar fi creată, dacă n-ar exista un Dumnezeu bun, conștient și liber³⁸⁸.

Părintele Stăniloae afirmă că „Dumnezeu a creat lumea dintr-un motiv și cu un scop”³⁸⁹. Dumnezeu creează lumea nu din necesitate, ci din bunătatea Lui, de aceea El a creat-o ca să o facă părtașă de eternitatea Lui sau de comuniunea sa, nu prin ființa ei, ci prin har, prin împărtășirea de ea. Prin prisma sensului anterior lumea trebuie percepută ca dar, astfel această afirmație ne va conduce către motivul creării Universului. Scopul creării lumii din atotbunătatea dumnezeiască este ca și alte ființe să se poată „împărtăși” din iubirea divină.

În monumentală lucrare „Teologia Dogmatică Ortodoxă”, părintele profesor subliniază faptul că, prin aducerea la existență a altor persoane, Dumnezeu „cheamă alte și alte persoane la continuarea dialogului cu Sine și a înălțării lumii la starea de mediu transparent al

³⁸⁵ D. Stăniloae, *Sfânta Treime Creatoarea și Mântuitoarea și țința veșnică a tuturor credincioșilor*, în *Ortodoxia*, nr. 2, 1986, p. 14-42. Cf. C. Florin Apetrei, *op. cit.*, p. 8.

³⁸⁶ Maciej Bielawski, *Părintele Stăniloae, o viziune filocalică despre lume*, p. 155. Cf. Pr. Ciprian Florin Apetrei, *op. cit.*, p. 8.

³⁸⁷ *Cuvântarea Catehetică cea mare*, PG. 45, col. 21. Apud Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică...* vol. I, p. 232.

³⁸⁸ D. Stăniloae, *Sfânta Treime și creația lumii din nimic în timp*, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 3, 1987, p. 41.

³⁸⁹ Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 232.

Său”³⁹⁰. Mai mult decât atât, „în comuniunea cu semenii se dezvăluie cel mai mult însă și misterul prezenței divine interpersonale”³⁹¹. Iar părintele Stăniloae conchide prin faptul că „(...) numai din iubirea între Persoanele divine iradiază forța iubirii noastre interpersonale”, întrucât „comuniunea interpersonală e un chip al comuniunii treimice și o participare la ea”³⁹²,

Putem conchide că, pentru domeniul antropologiei este de un maxim interes pentru omul contemporan, care în „dărmăturile” gândirii postmoderniste caută punți de înțelegere spre refacerea propriei identități și unificarea viziunii despre Dumnezeu, lume și om. De altfel, în toate scrierile sale, Părintele Stăniloae a pus în lumină modernitatea absolută a viziunii biblic-patristice, contemporaneitatea eternă a Revelației, adevărul că singurul lucru nou sub soare este Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu (Sfântul Ioan Damaschin).³⁹³ Textele Părintelui Stăniloae despre antropologie scot în evidență un teolog care pătrunde cu dibăcie până la esența lucrurilor, enunțând însemnate „postulate” ale credinței; în acest sens, putem face referire la faptul că părintele a dat, în pagini întregi, o definiție quasi ad litteram a antropologiei. Astfel, părintele profesor Dumitru Stăniloae poate fi considerat, fără a exagera, ca fiind cel mai important teolog ortodox român dăruit de Dumnezeu neamului omenesc în veacul al XX-lea.

³⁹⁰ Părintele profesor continuă tot în acest loc: „Dar în aducerea noilor persoane la existență El colaborează cu actul de iubire al persoanelor umane, care se angajează cu răspunderea lor cea mai serioasă în aducerea la existență și la creșterea altor persoane umane până la starea lor de libertate conștientă, transmițându-le dialogul lor cu Dumnezeu și cu semenii și toate învățămintele Lui. Astfel fiecare persoană venită la existență reprezintă o modalitate nouă și continuă de manifestare a libertății umane în dialogul cu Dumnezeu și cu semenii, prin natură, pe care o organizează și o dezvoltă în mod corespunzător, dar reprezintă și o încadrare în responsabilitatea comună atuturilor pentru această operă.” Idem, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, p. 404.

³⁹¹ *Ibidem*, p. 419.

³⁹² *Ibidem*, p. 419.

³⁹³ „Și fiind Dumnezeu desăvârșit, se face om desăvârșit și săvârșește cea mai mare noutate din toate noutățile, singurul lucru nou sub soare, prin care se arată puterea infinită a lui Dumnezeu. Căci ce poate fi mai mare decât ca Dumnezeu să se facă om? Și Cuvântul S-a făcut fără schimbare trup din Duhul cel Sfânt și din Maica Sfânta Pururea Fecioară Născătoarea de Dumnezeu. Și singurul iubitor de oameni se face mijlocitor între om și Dumnezeu, fiind zămislit în preacuratul pântec al Fecioarei, nu din voință sau din poftă sau din legătură bărbătească sau din naștere voluptuoasă, ci de la Duhul Sfânt și în chipul celei dintâi faceri a lui Adam. Și se face supus Tatălui, prin luarea firii noastre, vindecând neascultarea noastră și făcându-ni-se pildă de ascultare, în afară de care nu este cu putință să dobândim mântuire”. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Ed. a III-a, trad. de Pr. D. Fecioru, Ed. Scripta, București, 1993, p. 96-97.

Credința în Domnul nostru Creator mereu ne va scăpa din nevoi, chiar dacă noi alegem, deseori, calea greșită a vieții. Ea este o iubire nesfârșită, care ne înalță spre absolut, ne hrănește setea sufletului cu perle de rouă pură, lacrimi ale sincerei păreri de rău pentru păcate și lae căinței, cea care pedepsește asemeni fulgerului, dai din nimicnicie ne conduce la viața veșnică.

Quo vadis, homine?... Quo vadis, ecclesia?... Quo vadis, mundi?... Răstignit în deșertul minții, prizonier în închisoarea gândului păcătos, sufletul strivit de patimi apune și un trist acord funerar învăluie inima ființei umane. Interpret fidel al bătrânului timp, vechiul orologiu este neiertător.

Însă puterea divină e infinită, Prea Înaltul Tată Ceresc, simțul absolut ce îmbrățișează Universul, lumina eternă a creației strălucește și pentru noi. Omul are puterea să atingă cele mai înalte culmi ale infinitului, să stăpânească cele mai ascunse porți ale lumii.

Cum?... Prin credință... Prin nădejde... Prin dragoste...

Mântuitorule, Iisuse Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu, învrednicește-ne, Doamne, ca în lumina feței Tale să vedem strălucirea cereștii slave! Amin!